

AKTIVITY NA ROZVOJ EMPATIE, SEBAEMPATIE, REŠPEKTOVANIA INAKOSTI, SPOZNÁVANIE SEBA, ROZVOJ KRITICKÉHO MYSLENIA (spracované na podklade práce s literárno-historickým textom)

1

Metodická príručka

pre oblasť Jazyk a komunikácia a Človek a spoločnosť

„Jeden učiteľ nemôže zmeniť celý svet, ale svojou ľudskosťou, empatiou a rešpektom môže zmeniť svet jedného žiaka...“

OBSAH:

Metodická príručka obsahuje prierez aktivít pre vzdelávaciu oblasť Jazyk a komunikácia a Človek a spoločnosť, ktoré sme včlenili do blokovej výučby dejepisu a slovenského jazyka a literatúry na nižšom stupni osemročného gymnázia (ekvivalent – deviaty ročník základnej školy). Aktivity sú zamerané na rozvoj empatie, sebaempatie, vlastného vnímania svojich pocitov a potrieb, rozvíjanie rešpektu voči inakosti druhých ľudí a kritického myslenia. Aktivity môžeme včleniť aj do výučby v rámci iných vyučovacích predmetov, ako napríklad etika, občianska náuka, triednictvo, cudzie jazyky.

2

1. Kto som ja? .....
2. Moja trieda – moja školská rodina .....
3. Aké chcem rodné Slovensko? Kde sa vidím ja? .....
4. Jedno srdce – mnoho tvárí .....
5. Strach má veľké oči: osobný a spoločenský strach .....
6. Osobná a spoločenská zodpovednosť .....

1. KTO SOM JA?

Cieľ: Študenti sa zamýšľajú nad sebou. Uvedomujú si svoje vlastné prežívanie, potreby, ich dôležitosť, dôležitosť vlastného ohodnotenia, zdravej sebaúcty a sebavedomia, takisto aj svojej jedinečnosti a dôležitosti rešpektovať sa navzájom. Skúmajú, či je ich pohľad na seba veľmi kritický alebo si doprajú voči sebe aj trošku empatie. V súčasnosti máme tendenciu ku kritickému sebahodnoteniu, skôr sa zameriavame na svoje negatívne stránky a svoje pozitíva a silné stránky vnímame oveľa menej. Tieto aktivity nám majú ukázať, že je veľmi dôležitý uhol pohľadu na seba. Že nejakú vlastnosť možno na sebe vnímame kriticky, ale úplne inak nás môžu vnímať druhí ľudia.

Odporúčané predmety: občianska náuka, etická výchova, triednictvo, slovenský jazyk, cudzie jazyky, dejepis, prierezová tematika – osobnostný a sociálny rozvoj

Čas: Jeden vyučovací blok (90 minút)

Poznámka: V prípade potreby si môže učiteľ aktivity rozdeliť, prípadne upraviť podľa aktuálneho počtu žiakov v triede, individuálnych potrieb triedy a triednej klímy.

Vek: 13+

Počet žiakov: 5+

Pomôcky: Skrátená verzia textu od Anny Frank – Kto som ja? písacie potreby, pastelky, papiere, zošity na reflexívne denníky, nastrihané lepiace štítky, emočné karty

Popis priebehu aktivity: Tento prvý blok je kľúčový, pretože sa oboznamujeme s vlastným prežívaním, ale aj Annou Frank, nielen ako historickou osobnosťou, ale s dievčaťom v ich veku, ktoré prežíva zo začiatku úplne podobné pocity ako oni sami, prenášame historické poznatky do reálneho života a súčasnosti, približujeme poznatky cez ľudské prežívanie, či to bolo v minulosti alebo je to dnešná doba. Týmto blokom začíname písať reflexívne denníky so žiakmi. Je vhodné, keď žiaci sedia v kruhu. My veľmi často sedíme na zemi v kruhu.

Evokácia (25 minút): Najskôr sa porozprávame so žiakmi, ako *dobře poznajú samých seba a či je to podľa nich dôležité poznať a spoznávať seba? V čom im to môže pomôcť? Aké pocity často prežívajú? Je prežívanie dôležité? A ako vnímame svoje pocity, svoje vlastnosti, samých seba? Poznajú sami seba dostatočne? Sú na seba prehnane kritickí? Oplyvňuje ich to, čo sa deje okolo?* Na základe čoho si utvárame názor na seba? So žiakmi komunikujeme a pristupujeme k nim veľmi rešpektujúco, pretože na všetky tieto aktivity je potrebné vytvoriť pozitívnu klímu a dôveru, tá je veľmi určujúca pri daných aktivitách.

Po rozhovore začneme pracovať s emočnými kartami. Je vhodné, keď žiaci sedia v kruhu. My veľmi často sedíme na zemi v kruhu. Ako sa cítia dnes? Do stredu kruhu rozložíme emočné karty a žiaci dostanú inštrukciu:

a, *vybrať si môžete maximálne dve karty, ktoré vás nejakým spôsobom oslovili,*

b, *kartičky si vyberte do minúty*

Poznámka: Ak si žiaci vyberú mnoho kartičiek, stratia sa vo svojich aktuálnych pocitoch a ťažšie sa im potom aj vyjadrujeme. Chceme ich postupne naučiť sústrediť sa na konkrétne pociťovanie a uvedomenie si toho, čo reálne prežívajú, iba tak budú môcť spoznávať samých seba. Takisto aj čas na výber kartičiek je krátky, aby vyberali intuitívne, pocitovo a nevyužívali na výber logické závery (čo sa potom veľmi často stáva, že si karty vyberajú a menia aj niekoľkokrát). Takto podporujeme aj ich vlastné rozhodovanie.

Potom si prejdeme postupne dokola a kto bude chcieť, môže povedať, ako sa práve teraz cíti. Ak niekto nechce rozprávať, nenútime ho.

Poznámka:

- práca s emočnými kartami je veľmi náročná ako pre učiteľa, tak aj pre žiakov, ale je veľmi účinná. V tomto bloku sa žiaci s nimi oboznamujú, neskôr s nimi budeme pracovať častejšie.
- Pri práci s kartami vyberáme také, aby boli primerané veku (majú rôzne vizuálne zobrazenia).

Uvedenie si významu – nové informácie (30 minút): V tejto časti si rozdáme úryvok z knihy Denník Anny Frank – Kto som ja, prípadne si pozrú pomôcku vytvorenú žiakmi Kto som ja? Žiaci majú dostatok času na prečítanie a pochopenie textu (ide o skrátený úryvok, aby sme žiakov okamžite nedemotivovali a nevystrašili dlhým textom). Určite sa neponáhľame. Po prečítaní textu sa porozprávame. Text obsahuje tri bubliny. Môžeme sa zamerať na všetky časti, alebo si môžeme vybrať iba jednu časť. Jednotlivé bubliny sa dajú použiť aj na čiastkové aktivity, pretože sú zamerané na život Anny, historické súvislosti, a zároveň jej prežívanie a reagovanie na to, čo sa deje okolo nej. Tým, že úlohy nám na seba budú nadväzovať a spoznávame životy osobností z minulosti, pracujeme so všetkými časťami.

4

Príklad otázok:

- Aký život mala Anna? Čo prežívala? Aké pocity mala? Čo ju ovplyvnilo? Čo ju trápilo? Čo by jej podľa nás pomohlo, keď sa necítila práve dobre? V akej dobe asi žila? Čo osobné riešila?
- Máš niekedy podobné pocity? Čo vtedy robíš, ako sa správaš? Čo ovplyvňuje teba? Ako vidíš sám seba?

Po rozhovore si žiaci do denníkov napíšu svoje meno a rozmyšľajú nad svojimi vlastnosťami, sebou, nad tým, čo im ide a čo vnímajú ako svoju slabosť. Čo ich ovplyvňuje v súčasnosti? Aké spoločenské udalosti riešia? To isté si napíšu aj o Anne Frank.

Pozn. reflexívny denník je výsostne osobné vlastníctvo žiakov, preto nežiadame žiakov, aby nám ich ukazovali, prípadne hodnotili. Ak žiak pociťuje voči učiteľovi dôveru, dokáže mu svoj denník ukázať, podeliť sa so svojimi pocitmi, názormi, takisto to platí aj o vyjadrení pocitov pred triedou.

Hneď potom rozdáme žiakom lepiace lístky a oni si ich nalepia na chrbát a ich úloha je - napíš, čo vidíš v svojom spolužiakovi ty, aký je? Zisťujeme, či je naše vnímanie o sebe reálne, alebo sme na seba moc kritickí? Žiaci si na chrbát nalepia lístky a dostanú úlohu - každý jeden z nich musí napísať vlastnosť, ktorá podľa nich vystihuje spolužiaka, ktorému píše na chrbát, respektíve, ako ho vnímajú oni. Zameriavame sa hlavne na dobré vlastnosti, ktoré sa nám na druhom páčia. Veľmi dôležité v tomto prvom bloku je to, aby si žiaci uvedomili, koľko pozitívnych vlastností a ako pozitívne pôsobia na druhých a že ich prežívanie je dôležité a žiadna emócia nie je zlá, jednoducho, že nie sú na svete sami a veľa ich rovesníkov sa cíti podobne, ale to je v poriadku.

Poznámka: Ak ide o početnú triedu, môžu žiaci robiť danú aktivitu v skupinách, aby sa žiaci stihli vystriedať a mali na lístku čo najviac pozitívnych odkazov.

Reflexia (35 minút): Lístičky si žiaci nalepia do reflexívneho denníka a porovnajú so svojimi zisteniami. Kto som ja? Ako sa vnímam? Je moje vnímanie skutočné také, ako ma vnímajú aj ostatní? Čo som zistil? Dáme im toľko času, koľko potrebujú, aby si stihli uvedomiť, aké je ich

vlastné sebavnímanie, či nie sú moc na seba kritickí, a či náhodou neukazujú ľuďom iba jednu stránku svojej osobnosti.

Potom pokračujeme spoločne - Aké pocity táto odozva spolužiakov v nich vyvolala? Aké emócie cítila? Každý napíše na lístok svoju emóciu a vhodí ju do pripraveného košíka. Na záver si môžeme nahlas prečítať naše spoločné emócie. Na čo sme prišli? Že každý z nás je jedinečný a je dôležitý uhol pohľadu, ktorým pozeráme nielen na druhých, ale hlavne na seba. Ako chceme porozumieť druhým, keď nerozumieme sebe?

Na záver majú žiaci čas na sebareflexiu a do denníka si píše o sebe, podobne, ako písala Anna KTO SOM JA? Ide o uvedomenie si dôležitých bodov v ich živote a súčasnom prežívaní situácií, v ktorých sa nachádzajú.

Postrehy k bloku:

- ✚ Z našej praxe sa nám táto aktivita osvedčila, pretože žiaci si lístočky nalepili napríklad na stôl a zošity a boli veľmi potešení, že ich ostatní takto vnímajú a pôsobilo to na nich motivačne, čiže na ďalšie aktivity boli dobre naladení, čo sa prejavilo aj na klíme v triede.

PRÍLOHA:

ANNA FRANK - KTO SOM JA?

„Napriek
všetkému
verím, že
ľudia sú vo
svojom srdci
dobrí.“

"Skoro dva roky sme
sa ukrývali s rodinou
pred predsudkami a
nenávisťou v úkryte,
ale čo sme komu
vlastne urobili?"

6

Keby som začala len tak, sčista-jasna, nikto by moje rozhovory s Kitty nepochopil. Preto musím aspoň stručne vyrozprávať svoj životopis:

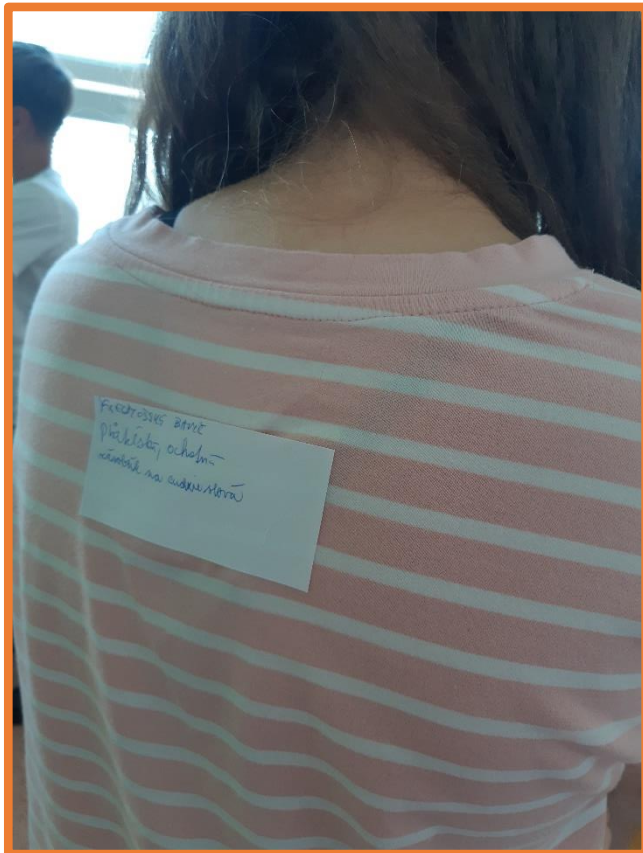
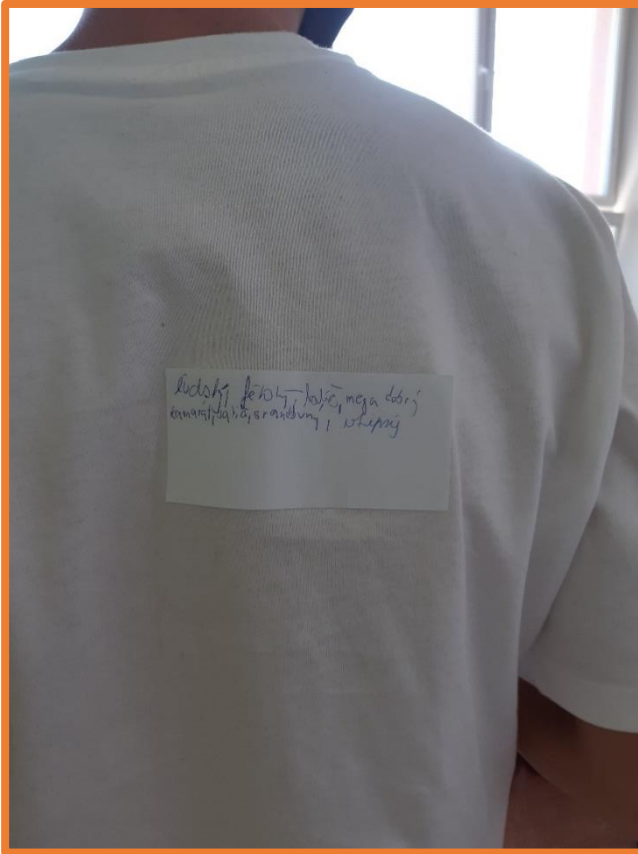
Môj otecko, najlepší otecko na celom svete, sa oženil s mojou mamou, keď mal 36 rokov. Ona mala vtedy 25. Moja sestra Margot sa narodila roku 1926 vo Frankfurte nad Mohanom. 12. júna 1929 som prišla na svet ja. Až do môjho štvrtého roku sme žili vo Frankfurte.

Dospelí sa nesprávajú sa ku mne vždy rovnako. Niekedy ma považujú za dostatočne rozumnú a môžem sa ich spýtať na čo chcem, inokedy som pre nich malá, hlúpa hus, ktorá nič nevie a namýšľa si, že vyčítala z kníh všetku múdrosť sveta! Už nie som bábätko, ani mamičkin maznáčik, ktorému sa možno smiať pri každom jeho kroku. Mám svoje vlastné ideály, myšlienky a plány, no možno ich ešte nedokážem pomenovať.

Ach, večer, keď bývam sama, zmietať sa v pochybnostiach, a cez deň musím znášať ľudí, ktorých mám plné zuby, alebo ktorí nikdy nechápu, čo mám na mysli.

Keďže sme židia, odišiel otecko roku 1933 do Holandska. Stal sa riaditeľom firmy Nederlandse Opekta na prípravu zaváranín. V septembri sa presťahovala do Holandska aj moja mama, Edith Franková-Holländerová. Margo a ja sme išli do Aachenu, kde žila naša stará mama. Margot odišla do Holandska v decembri a ja vo februári. Margot ma dostala ako darček k narodeninám. Rýchlo ma dali do Montessoriovej škôlky. Chodila som tam do šiestich rokov, potom som išla do prvej triedy. V šiestej triede sa mi stala triednou učiteľkou pani riaditeľka Kuperusová. Na konci roka nám bolo veľmi ľúto, keď sme sa lúčili, pretože ma vzali na židovské lýceum, kam chodila aj Margot. Náš život poznamenali nepokojné udalosti, lebo rodinu, ktorá zostala v Nemecku, postihli Hitlerove židovské zákony. V máji 1940 sa dobré časy skončili: najprv vojna, potom kapitulácia, obsadenie Nemcami a pre nás židov sa začala bieda. Nasledoval jeden židovský zákon za druhým a naša sloboda sa veľmi obmedzila...

Ilustračné foto k aktivitám:

2. MOJA TRIEDA – MOJA ŠKOLSKÁ RODINA

Cieľ: Študenti reflektujú vlastný vzťah k triede ako menšiemu sociálnemu spoločenstvu, a učia sa vzájomnému rešpektu a tolerancii. Zamýšľajú sa nad triednou klímou a faktormi, ktoré ju ovplyvňujú a ktoré ju môžu vylepšovať. Čo podľa študentov ovplyvňuje ich spokojnosť v triede? Aké faktory sú dôležité, aby sa v triede cítili dobre, spokojne?

Odporúčané predmety: občianska náuka, etická výchova, triednictvo, slovenský jazyk, cudzie jazyky, dejepis, prierezová tematika – osobnostný a sociálny rozvoj

Čas: Jeden vyučovací blok (90 minút)

Poznámka: V prípade potreby si môže učiteľ aktivity rozdeliť, prípadne upraviť podľa aktuálneho počtu žiakov v triede, individuálnych potrieb triedy a triednej klímy.

Vek: 13+

Počet žiakov: 5+

Pomôcky: výkresy/kancelárske papiere A3, písacie potreby, pastelky, fixky, perá, lepidlo, nožnice, reflexívne denníky, texty z Denníka Anny Frank, a Cigánky od Janette Motlovej Maziniovej

Popis priebehu aktivity: Aktivity v druhom bloku sú zamerané na vytváranie väzieb v triednom kolektíve ako menšom sociálnom spoločenstve. Žiaci počas aktivít reflektujú aj vzťahy vo vlastnej triede a zamýšľajú sa nad svojím správaním a jeho vplyvom nad klímou v skupine. Vytvárame si aj spoločné rešpektujúce pravidlá, ktoré si spoločne odsúhlasíme a budú platiť pre všetkých a budú sa dotýkať všetkých vzťahov v triede, to znamená žiak a jeho správanie/správanie žiakov medzi sebou/učiteľ a žiaci. V tomto bloku sa žiaci oboznamujú aj s Janette Motlovou Maziniovou a jej detstvom, ktorá prežila mnoho netolerantného správania a svoj život spracovala v knihe Cigánka.

Evokácia (25 minút): Na začiatku rozdelíme triedu na menšie skupiny. Každá skupina dostane jeden veľký papier. (Učiteľ si predpripraví papier veľkosti A1 a naň nakreslí veľký kruh. Tento papier potom rozstrihne na časti, podľa počtu skupín, ktoré chceme vytvoriť). Keď máme takto pripravenú triedu, porozprávame sa so žiakmi.

Otázky pre žiakov: Čo je to spoločnosť? Potrebuje človek patriť do spoločenstva ľudí? Prečo sa človek potrebuje socializovať, byť súčasťou spoločnosti, byť v spoločnosti? Každému záleží na tom, aby sa začlenil do spoločnosti? Prečo si niekto myslí, že je v spoločnosti viac ako ostatní? Čo alebo kto mu na to dáva právo? Vďaka čomu spoločnosť môže fungovať?

Po tomto úvodnom rozhovore si nakreslia všetky skupinky do svojho papiera menšie bubliny, každý jednu za seba, zakreslí a vymaľuje si ju, ako sám chce a v danej chvíli to cíti. Do malých bublín napíšu svoje meno a pocity, ktoré majú v triede, prípadne ako by charakterizovali ich triedu, ako vnímajú svoj kolektív, ich triednu klímu. Keď to budú mať hotové, prinesú svoj papier učiteľovi. S týmto budeme pracovať neskôr.

Uvedomenie si významu – nové informácie (35 minút): Teraz im rozdáme text z Denník Anny Frank – moja trieda a text od Janette Motlovej Maziniovej – Žiletka z Bošáci. Žiakom dáme dostatočný čas na prečítanie a pochopenie textov. Každý si do svojho reflexívneho denníka napíše, aký problém, alebo aký pohľad má autorka, teda Anna a Janette na seba, svojich spolužiakov, triedu. Keď to budeme mať, sadneme si do kruhu a spoločne si rozoberieme jednotlivé texty.

Otázky pre učiteľa k textom:

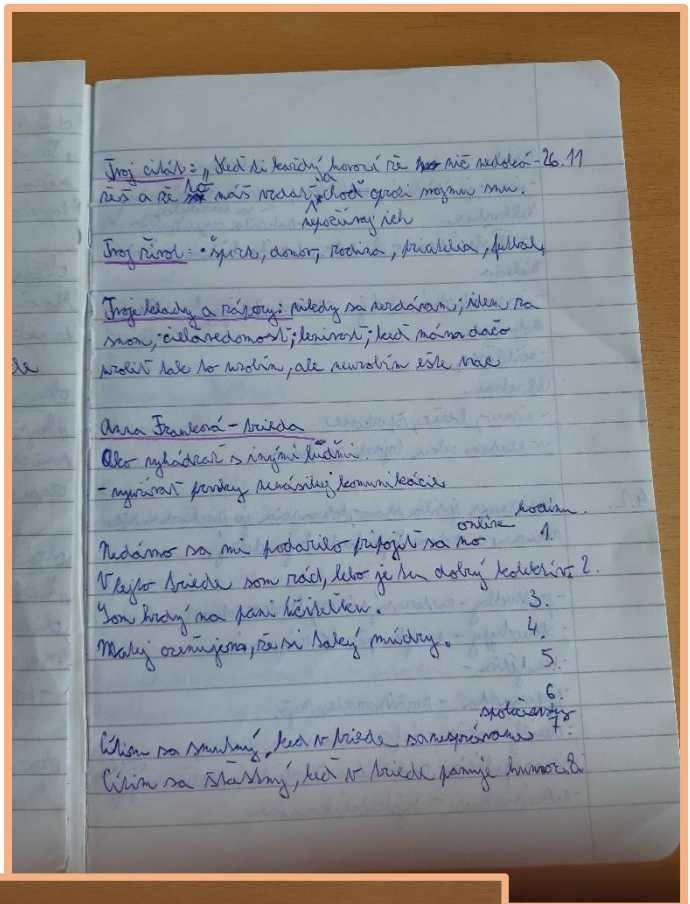
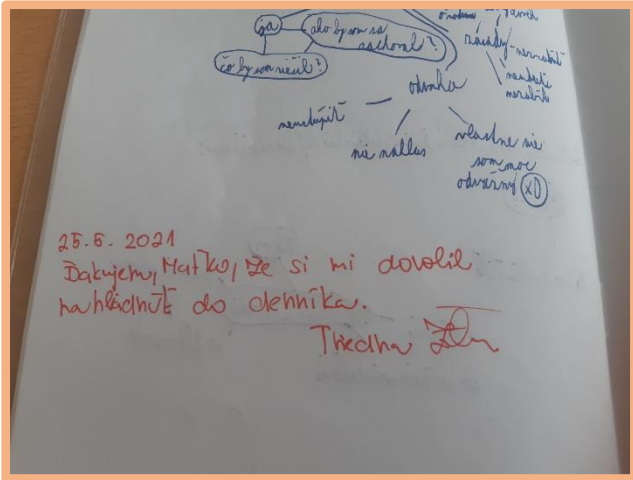
- Čo prežívala Janette? Ako sa asi cítila? Čo si myslíte? Bolo to pre ňu ťažké obdobie, keď mala pocit, že nepatrí nikam?
- Ako Anna hodnotila svojich spolužiakov? Bolo jej hodnotenie správne alebo išlo iba o jeden uhol pohľadu?
- Na základe čoho si vytvárame názor o veciach, ľuďoch? Čo ovplyvňuje emócie spoločnosti? Našej malej spoločenskej skupiny, akou je trieda?
- Je náš názor ten jediný správny?
- Keď niekto tvrdošijne stojí na svojom názore a nechce prijať žiaden argument, z čoho to môže prameniť?
- Čo by pomohlo Janette a Anne, aby sa cítili v danom prostredí dobre?
- Čo môže nám pomôcť, aby sme sa v triede cítili pokojne a v bezpečí?
- Aké pravidlá, alebo čo by sme mali používať, ako sa správať, aby sme dobre vychádzali s inými ľuďmi? Čo je vo vzájomnej komunikácii prípustné a čo už nie?
- Viete navrhnúť nejaké rešpektujúce pravidlá, ktoré budeme všetci dodržiavať v triede?

Reflexia (30 minút): Reflexia je najdôležitejšia časť hodiny, aby sme dokázali spojiť zistenia žiakov s tým, čo prežívajú, a preto sa teraz vrátíme k papierom, na ktorých pracovali na začiatku hodiny a spojíme ich k sebe. Vyjde nám jeden veľký kruh s mnohými bublinami. Do kruhu si skúsime vpísať, na čo sme prišli, čo vytvára našu malú spoločenskú skupinu a klímu v nej? S triedou si pripravíme rešpektujúce pravidlá, ktoré si aj schválime a týkajú sa nás všetkých, to znamená aj žiakov, aj učiteľa. Ide o tri pravidlá v troch kategóriách: 1. Ja a moje správanie/2. Naše správanie medzi sebou/3. Učiteľ a my. (určite neuvádzame pravidlá, ktoré začínajú negáciou, napríklad Nevykrikujeme! ale skôr Vykrikovanie ruší spolužiakov, neberieme si bez dovolenia pomôcky spolužiaka ale veci druhých máme v úcte a podobne. Spoločné pravidlá netvoríme formou príkazov ale oznamovacích viet, ktoré chápeme a akceptujeme, pretože vieme, že je to pre naše spoločné dobro. Veľký plagát si potom môžeme dať na nástenku.

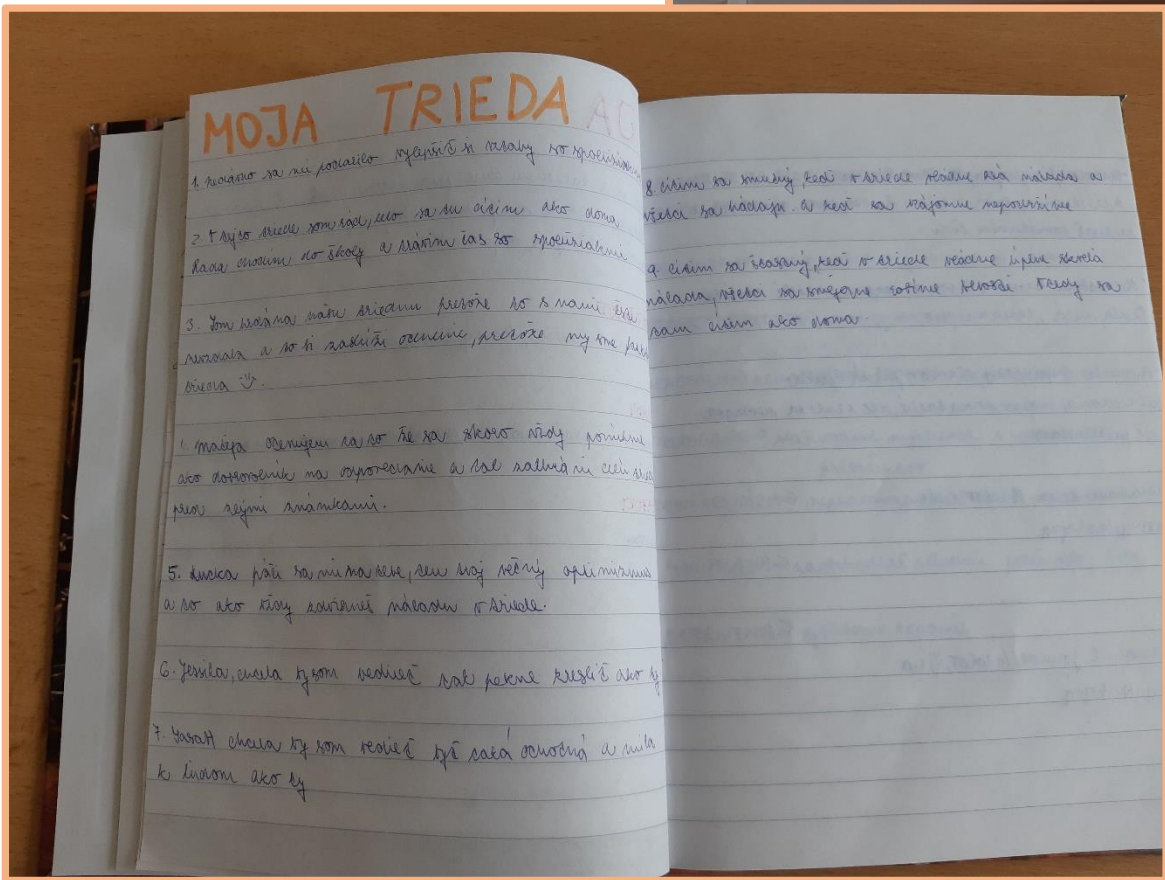
Poznámka: V rámci obmeny môže vyučujúci využiť aj samostatnú prácu žiakov, kde namiesto rozhovoru, ak sú žiaci už unavení a nesústredení, môžu svoje pocity z triedy zapísať do svojich denníkov podľa otázok:

1. Naposledy som sa v triede cítil radostne, keď...
2. Naposledy som sa v triede cítil smutne, keď...
3. Oceňujem na sebe, že v kolektíve.....
4. V tomto kolektíve som rád, pretože.....
5. Na správaní mojich spolužiakov mi vadí.....
6. Ako by som to, čo mi vadí dokázal zmeniť?

Ilustračné foto k aktivitám:

10

PRÍLOHA:

JANETTE MOTLOVÁ MAZINIOVÁ

11

V štyroch som chodila sama autobusom do škôlky aj zo škôlky, v piatich som nastúpila do školy a o rok neskôr som zistila, že knihy sú pre mňa všetkým, čo mi chýbalo – kamarátmi, čo sami vyhýbali, súrodencami, ktorých som dlho-dlho nemala, a aj rodičmi, čo boli stále v robote pri kravách. Keď som ráno vstávala do školy, oni už boli v maštali, keď som sa vracala, ešte stále boli v maštali. A keď prišli domov, už som spala.

Takto to bolo dlhé roky. Zvykla som si byť sama. Doma aj v škole. Medzi Cigánčatami som bola čiernou ovcou (aj keď tu by skôr sedelo označenie biela ovca), lebo premýšľam ako Gadžovka, a v škole sa zasa so mnou nekamarátili spolužiaci, lebo som (a aj vyzerám) ako Cigánka. Časom som pochopila, že zatiaľ, čo ma jedni vidia ako príliš bielu, pre tých druhých som ešte stále dosť tmavá, aby ma prijali medzi seba. Často som premýšľala nad tým, kde robím chybu a hľadala som možnosť, ako ju napraviť. Z toho „ťažkého“ premýšľania mi vyšlo, že keby som sa vybielila, bola by som pre gadžovských spolužiakov dosť dobrá na kamarátenie. A tak som sa rozhodla vybieliť si pokožku zaručenými prostriedkami – pieskom na riad, solvinou, drôtenkou. Keď to nepomáhalo, použila som kombinácie – solvina a drôtenka, soľ a drôtenka, no nič. Bolo to neuveriteľné sklamanie, keď sa mi nepodarilo zblednúť ani len o pol stupňa. Šla som na to teda opačne, keď sa už nemôžem kamarátiť s Gadžami, musím zapadnúť medzi cigánske decká. Po pár „ťažkých“ premýšľaniach som mala jasnú stratégiu – ak prestanem v škole dostávať jednotky a dvojky, prestanem čítať knihy a budem sa s nimi rozprávať len o tom, čo vedia, mohlo by to zafungovať. Vydržala som necelé dva týždne. Tolko trvalo učiteľke, kým pochopila, že sa niečo deje. No a potom už stačila len jedna otázka a ja som jej vyklopila pravdu. Úplne všetko – o bielení, o spolužiakoch, o rodičoch, ktorí sú ku mne veľmi dobrí, ale veľmi mi nerozumejú, o našich Cigánoch a o ich predstave, že som asi nejako čudne postihnutá. Vychrlila som to na ňu všetko a bez prípravy. Takmer jedným dychom. Po celý ten čas som sa ani neodvážila pozrieť jej do tváre. Bála som sa, že tam nájdem znechutenie alebo odpor. Keď som skončila a ona mlčala, nevydržala som to. Predsa som len nesmelo zdvihla hlavu a skoro som prestala dýchať. Jej oči boli plné niečoho zvláštneho – nehy, bolesti, ani neviem, čo to bolo. Usmievala sa. A potom roztvorila náruč a tuho ma objala. Nasledujúce roky som mala dve mamky. Jedna ma naučila rozumieť svojmu cigánskemu ja a veriť v dobro ľudí. Druhá mi dala čistú slovenčinu, nástroj, ktorý mi pomáhal postupne vchádzať do sveta Gadžov....

Zdroj: Janette Motlová Maziniová – Cigánka, s. 11 – 13

„Ak vás zaujíma viac, určite si to prečítajte v mojom denníku na s. 11 -13

„Aj napriek všetkému verím, že ľudia sú v svojej podstate dobrí.“

12

Betty Bloemendaalová pôsobí tak trochu ako chuderka, myslím, že je taká aj v skutočnosti. V škole je veľmi dobrá. To preto, lebo je usilovná aj bystrá, lenže so samotnou bystrosťou by nevystačila. Je to pomerne tiché dievča.

Jaqueline van Maarsenová je moja najlepšia kamarátka, hoci naozajstnú priateľku som nemala ešte nikdy.

E.S je taká strašne utáraná, až strach. Zakaždým, keď sa jej niekto na niečo spýta, začne mlieť a nevie, kedy prestať. Povráva sa, že ma nemôže vystáť, no ja si z toho vôbec nič nerobím, pretože sa mi tiež nezdá bohvieako sympatická.

Henny Metsová je veselá a milá, no rozpráva príliš nahlas, a keď sa hrá na ulici, správa sa ako malé decko.

J.R je kapitola sama o sebe. J. je vystatovačná, tajnostkárka, odporná a nafúkaná, zákerná a pokrytecká. J. sa pri každej maličkosti rozreve, je strašne precitlivená, a najmä nedôtklivá. Slečna J. musí mať vždy pravdu. Je veľmi bohatá a doma má skriňu plnú nádherných šiat, ale vyzerá v nich ako stará ježibaba. Ja a J. sa nemôžeme vôbec vystáť.

O chlapcov toho možno povedať veľa, ale aj málo.

Maurice Coster je jedným z mojich mnohých ctiteľov, no je dosť otravný.

Rob Cohen bol do mňa zamilovaný, no teraz ho nemôžem vystáť. Je to plačlivý, šibnutý a otravný pokrytecký klamár, a navyše si ktoviečo o sebe namýšľa.

Max van de Velde je sedliacky chlapec a Margot by o ňom povedala, že je milý.

Herman Koopman je veľký nehanebník, a okrem toho, len lieta za dievčatami.

Ru Stopplemon je drobný a pojašený chlapec z Almelu.

C.N. robí všetko, čo nie je dovolené.

Harry Schaap je najslušnejší chlapec z našej triedy, ale je fajn.

Werner Joseph je takisto fajn, ale väčšinou je taký tichý, až sa zdá, že je s ním nuda.

Sam Salomon je taký hulvát, neotesaný, surový chalan z mokrej štvrte (Ctiteľ)

AKÉ CHCEM SVOJE RODNÉ SLOVENSKO? KDE SA VIDÍM JA?

Cieľ: Uvedomenie si a porozmýšľanie nad súčasnosťou a svojou budúcnosťou, ktorú môžem ovplyvniť aj ja svojim správaním, pretože aj ja som dôležitý, aj ja dokážem zmeniť svoje okolie. Slovo tolerancia a diskriminácia sa používajú veľmi často, až tak často, že niekedy sa nám môže zdať, že tieto pojmy a ich význam zovšedneli. Aj žiaci tento pojem niekedy vypúšťajú zo svojho vnímania, stáva sa pre nich skôr abstraktnejším pojmom, niečím vzdialenejším, než aktívnou súčasťou ich vlastného života a životných hodnôt.

Odporúčané predmety: občianska náuka, etická výchova, triednictvo, slovenský jazyk, cudzie jazyky, dejepis, prierezová tematika – osobnostný a sociálny rozvoj

Čas: Jeden vyučovací blok (90 minút)

Poznámka: V prípade potreby si môže učiteľ aktivity rozdeliť, prípadne upraviť podľa aktuálneho počtu žiakov v triede, individuálnych potrieb triedy a triednej klímy.

Vek: 13+

Počet žiakov: 5+

Pomôcky: výkresy/kancelárske papiere, písacie potreby, pastelky, fixky, perá, lepidlo, nožnice, reflexívne denníky

Popis priebehu aktivity: Blok poskytuje žiakom možnosť oboznámiť sa s dejinami netolerancie a ich vplyve na súčasné prežívanie každého z nás. Zároveň ponúka zamyslenie nad svojou vlastnou budúcnosťou.

Evokácia (25 minút): Motivačný rozhovor o správaní ľudí, či dnes, či v histórii – čerpáme z poznatkov žiakov, ktoré majú. (*Poznámka* - využívame princípy výučby „líného“ učiteľa). Bolo a je vždy naše správanie dobré a správne? Čo ho ovplyvňuje? Čo nás ovplyvňuje? Kde to vlastne začalo? Môžem si ja vybrať ako sa budem správať? Kde v histórii sme sa stretli s najvýraznejšími prejavmi netolerantného a diskriminačného správania? Jednotlivé uvedené príklady si aj zapíšeme na tabuľu.

Po rozhovore si žiaci do reflexívnych denníkov zapíšu pojem TOLERANCIA a napíšu pozitívne slová, všeobecné pomenovania vlastností na začiatkové písmená, ktoré sú podľa nich s týmto pojmom spojené. Prípadne si žiakov môžeme rozdeliť aj do menších skupín, kde budú žiaci pracovať spoločne. Skúsia si asociovať dané slová s kladnými alebo zápornými asociáciami. Na každé písmeno skúsia nájsť pojem, ktorý s termínom tolerancia a diskriminácia súvisí

Príklady pojmov, ktoré uvádzajú žiaci:

T --- O --- L --- E --- R --- A --- N --- C --- I --- A

Taktnosť- trpezlivosť

Odvaha – odolnosť

Lepšie správanie – láskavosť

Energia, empatia

Racionalita- rovnosť

Aktívnosť–asertivita

Náklonnosť – nápomocnosť

Citlivosť – citel'nosť

Inteligencia – individualita

Ambicióznosť – angažovanosť

Taký istý postup môžeme zvoliť aj pri slove diskriminácia, prípadne môžeme použiť aj slovo extrémizmus

D --- I --- S --- K --- R --- I --- M --- I --- N --- Á --- C --- I --- A

dnes, drsnosť, dotieravosť, drzosť

iracionálnosť, intolerancia, internet, inakosť, individualizmus

system, somarina, skupina, spoločnosť, smútok, situácia

krutosť, kritizovanie, kresťanstvo, každodennosť,

rozdielnosť, rozlišovanie, rasizmus, rana, rozrušenosť,

inakosť, interpretácia

migrácia, multikultúrnosť, mlčať,

nerozumnosť, národnosť, nenávisť,

apatia, anarchia, arogantnosť,

celosvetovo, cieľavedomosť, čin, čiara

Uvedomenie si významu – nové informácie (35 minút): Následne budeme pokračovať formou diagramu - **Čo prinášajú tieto pojmy pre jednotlivca a spoločnosť**, prípadne si môžeme vybrať iba jednu časť. Učiteľ danú aktivitu iba začne, nakreslí na tabuľu diagram, žiaci formou brainstormingu píšú svoje nápady.

Po tomto nastáva spoločný rozhovor v kruhu, kde sa rozprávame o daných pojmoch a vyvodíme si vlastnú, uchopiteľnú definíciu pojmov. Rozprávame sa o tolerancii a diskriminácii, situáciách z minulosti ale aj prítomnosti, konkrétnych príkladoch z vlastných životov – zdieľame vlastné skúsenosti.

Pr. definície žiakov kvarty – tolerancia je rozhodnutie rozumu a srdca rešpektovať iných/diskriminácia je vlastné rozhodnutie nerešpektovať a nemať v úcte druhých a povyšovať sa nad nimi.

Žiakom následne rozdáme obrisy Slovenska a spoločne skúsia porozmýšľať, ako by sa dané pojmy odrazili v ich reálnom živote, keby si pre Slovensko vybrali cestu tolerancie alebo extrémizmu a diskriminácie. Skúsme sa pozrieť na to, aké by to bolo, keby sme si zvolili takéto dve cesty pre naše Slovensko, pre nás - CESTU TOLERANCIE a CESTU EXTRÉMIZMU Svoje myšlienky zapisujú do šablón.

Poznámka: Túto aktivitu môžu robiť žiaci jednotlivo, vo dvojiciach, ale aj v skupinách. Učiteľ si môže zvoliť jej priebeh podľa aktuálneho zloženia triedy, klímy triedy a individuálnych potrieb žiakov.

Reflexia (30 minút): V závere pri reflexii si opäť sadneme do kruhu a porozprávame sa, akú cestu pre Slovensko si zvolili. Každý žiak dostane jednu postavičku (ak je priestor, postavičky si vymyslia a vymaľujú žiaci, ak nie, dostanú všetci rovnakých) a odprezentuje svoje vlastné rozhodnutie.

4. JEDNO SRDCE – MNOHO TVÁRÍ

Cieľ: Žiaci si počas aktivít uvedomujú svoju vlastnú jedinečnosť, ako aj jedinečnosť každého jedného človeka bez ohľadu na jeho na prvý pohľad vnímané odlišnosti. Uvedomujú si dosah netolerantného správania na jednotlivca a jeho vlastné prežívanie.

Odporúčané predmety: občianska náuka, etická výchova, triednictvo, slovenský jazyk, cudzie jazyky, dejepis, prierezová tematika – osobnostný a sociálny rozvoj

Čas: Jeden vyučovací blok (90 minút)

Poznámka: V prípade potreby si môže učiteľ aktivity rozdeliť, prípadne upraviť podľa aktuálneho počtu žiakov v triede, individuálnych potrieb triedy a triednej klímy.

Vek: 13+

Počet žiakov: 5+

Pomôcky: nastrihané rôznofarebné lístočky, texty z Denníka Anny Frank a Gigánky od Janette Motlovej Maziniovej, písacie potreby, vytlačené prílohy, emočné karty

Evokácia (25 minút): Na začiatku žiaci získajú lístočky (rôzna štruktúra, materiál...), kde skúsia napísať niečo, čo je typické pre nich a nevedia to ostatní, je to originálne, a je to iba ich. Prípadne môže učiteľ využiť aj prílohu k aktivite, kde už sú predtlačené informácie. Kým žiaci pracujú, učiteľ si v rámci svojich možností pripraví tvar srdca – napríklad nakreslí na tabuľu alebo zavesí na nástenku veľký papier s predkresleným srdcom). Všetky lístky sa vyzbierajú a pomiešajú. Sadneme si opäť do kruhu a do stredu rozložíme emočné karty. Každý žiak si vyberie jednu emóciu a kartičku si nechá zatiaľ pri sebe. Všetky lístky potom dáme na stôl a pani učiteľka ich pomieša a dá na nástenku do tvaru srdca a žiaci majú za úlohu zistiť, o ktorom spolužiakovi hovoríme. Následne si za pomoci kartičiek povieme naše súčasné pocity a kartičky, lístočky, prípadne listy priložíme do srdca.

Uvedomenie si významu – nové informácie (35 minút): Potom sa porozprávame - Aký život mi môže priniesť moja jedinečnosť? Žiaci skúsia vymýšľať, aké životné cesty ma môžu čakať, kým alebo čím sa môžem stať so svojou jedinečnosťou. Spoločne od srdca kreslíme šípky s možnými životnými cestami, ktoré môžeme prežiť so svojou vlastnou jedinečnosťou a pocitmi. Žiaci si môžu do reflexívneho denníka zapísať aj svoju cestu – nakreslí si veľké srdce, kde si napíšu svoje meno a od neho šípky, ako si predstavujú svoju vlastnú – jedinečnú životnú cestu. Potom prejdeme na druhú časť - cez srdce následne prehodíme kartón, na ktorom sú napísané pojmy ako netolerancia, nenávisť, zlosť, diskriminácia a teraz spoločne dopisujeme, ako sa tieto negatívne faktory konkrétne môžu prejaviť v ich životoch. Potom budeme postupne od týchto negatívnych slov kresliť šípky a dopisovať, ako to ovplyvní náš život, naše osobné prežívanie. Čo sme zistili? Čo to v nás vyvolalo? Aké sú naše pocity? Aký by bol náš život? **Čo si vyberieme? Chceme, aby nás ľudia rešpektovali presne takých, akí sme?**

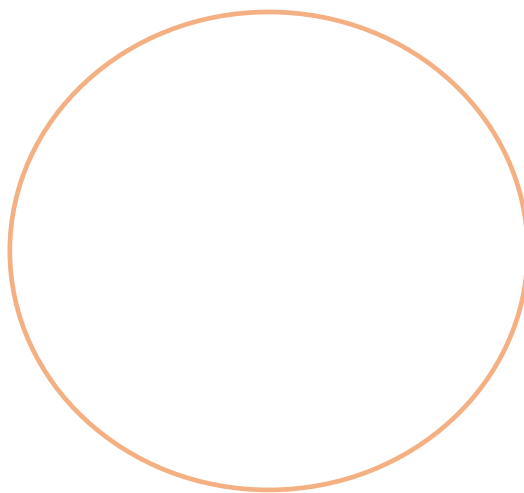
Reflexia (30 minút): Následne žiakov rozdelíme na heterogénne skupiny po 3 – 5 a vyberú si 3 až 5 obrázkov z ľudí rôznych národností. (Pri výbere obrázkov si všimame záujmy žiakov v triede, tzn. ľudia z ktorých oblastí spoločenského života by ich zaujali, napríklad pri športovo založených deťoch je veľmi dobré siahnuť po príkladoch športovcoch rôznych národností, farby pleti, náboženského vyznania). Žiaci nastrihajú obrázky na 1cm prúžky a vytvoria z nich jednu tvár – vytvoria spoločne koláž. Do koláže vpíšu aj pojmy, ktoré s toleranciou súvisia podľa nich, aj nimi

spracovanú definíciu. Zároveň si na internete nájdú 3 výroky 3 bojovníkov za ľudské práva zo súčasnosti a môžu dopísať triednu definíciu tolerancie.

PRÍLOHA:

Tu je miesto práve pre Teba :o)

SKÚS VYSTIHNÚŤ SEBA – SVOJU JEDINEČNOSŤ (OBRÁZOK)

TVOJ CITÁT (vymysli si svoj):

TVOJ ŽIVOT (čo ťa vystihuje, skvelé veci na tvojom živote, maličkosti, ktoré máš rád):

Ak si hotový, otoč list na zadnú stranu...

19

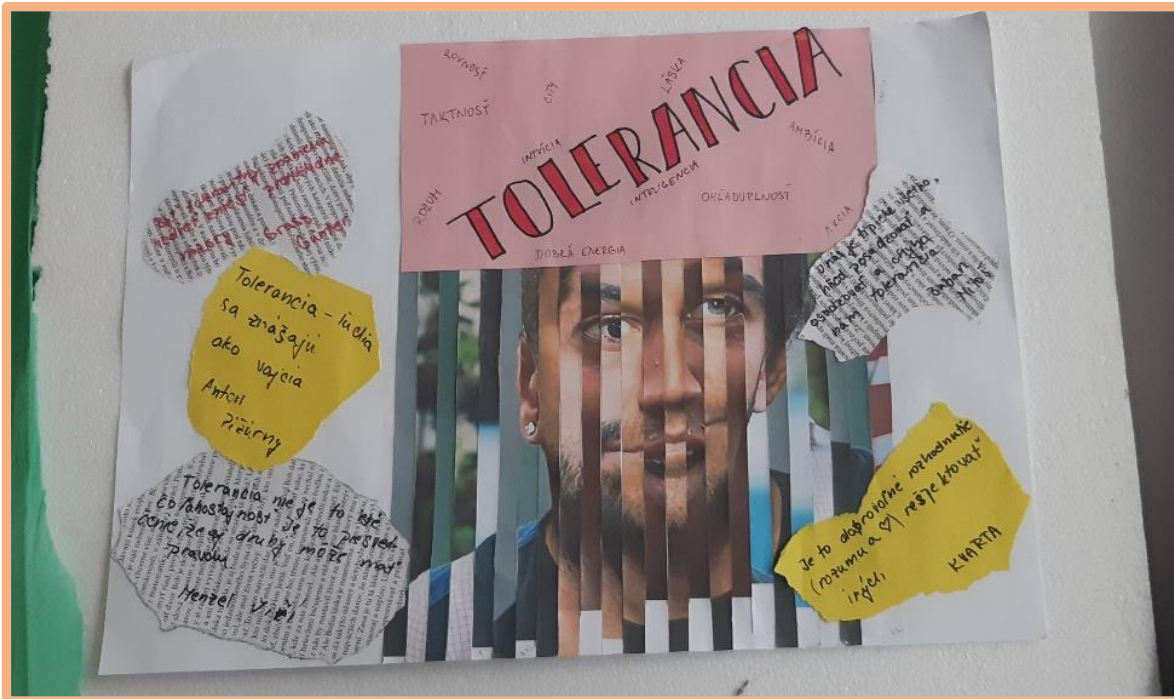
VIEŠ SI PREDSTAVIŤ, ŽEBY ŤA NIEKTO PRÁVE KVOLI TVOJEJ JEDINEČNOSTI NEREŠPEKTOVAL? KTORÁ PRVÁ EMÓCIA TI NAPADLA? SKÚS SA NAD TÝM ZAMYSLEŤ...

SKÚS DOPLNIŤ:

Napriek ....., nemôžeme ľudí hodnotiť podľa ..... pleti, náboženstva,..... . Môžeme ohodnotiť akurát ich ..... voči nám, na základe ....., v ktorej sme sa s nimi stretli – to znamená, či sa k nám zachovali dobre alebo zle.

Ilustračné foto k aktivitám:

5. STRACH MÁ VEĽKÉ OČI: osobný a spoločenský strach

22

Cieľ: Žiaci sa oboznamujú s prvou emóciou, ktorá sa prejavuje v živote každého jednotlivca, avšak niekedy si neuvedomujeme dosahy jej nezvládnutia pre seba aj pre spoločnosť.

Odporúčané predmety: občianska náuka, etická výchova, triednictvo, slovenský jazyk, cudzie jazyky, dejepis, prierezová tematika – osobnostný a sociálny rozvoj

Čas: Jeden vyučovací blok (90 minút)

Poznámka: V prípade potreby si môže učiteľ aktivity rozdeliť, prípadne upraviť podľa aktuálneho počtu žiakov v triede, individuálnych potrieb triedy a triednej klímy.

Vek: 13+

Počet žiakov: 5+

Pomôcky: texty z Denníka Anny Frank a Gigánky od Janette Motlovej Maziniovej, písacie potreby, vytlačené mapy strachu,

Popis priebehu aktivity: Žiaci pracujú na spoznávaní príčin, následkov strachu pre seba a spoločnosť. Je vhodné, ak aktivity riešia v skupinách, veľmi pekne takto môžu pracovať so svojimi názormi na danú tému a všímať si vnímanie spolužiakov.

Evokácia (20 minút): Žiakov si opäť rozdelíme na skupiny, prípadne dvojice. Učiteľ následne rozdá žiakom mapy. Najskôr sa pokúsia 10 minút samostatne skúmať mapu, čo zobrazuje, o čom hovorí. Mapa je rozdelená na dve časti a podáva informácie v anglickom jazyku, čiže žiaci si musia text aj preložiť. Následne sa porozprávame:

Otázky pre žiakov:

- *Čo ste zistili, čoho sa boja deti na celom svete? Aké dôvody majú? Sú rôzne alebo rovnaké?*
- *Sú to podobné strachy, alebo niektoré vnímate ako silnejšie a iné slabšie?*
- *Čoho sa bojím ja – ako dieťa, žiak? Žiaci budú mať následne niekoľko minút na zapísanie vlastného zistenia, čoho sa boja do svojho reflexívneho denníka.*

Poznámka: Tento blok je veľmi osobný, pretože sa rozprávame o strachu, ktorý je vnímaný ako negatívna emócia, preto si veľa častí žiaci píše do svojho denníka a zamýšľajú sa samostatne, aby naozaj pochopili podstatu strachu, jeho príčiny a ako s ním môžu pracovať ale v pozitívnej triednej klíme, v bezpečnom prostredí.

Uvedenie si významu – nové informácie (40 minút): Teraz rozdáme každej skupine dva texty – jeden je úryvok z Denníka Anny Frank a druhý z knihy Cigánka od Janette Motlovej Maziniovej. Inštrukcie pre žiakov sú nasledovné – vyberte si jeden text, ktorý vás oslovil a skúsíte nám ho zahrať. Spôsob prevedenia necháme na vás – či to bude kratšia divadelná scéna, alebo to bude pantomíma a podobne. Potom žiaci odprezentujú jednotlivé texty a budeme sa o nich rozprávať.

Otázky pre žiakov k textom od Anny Frank a Janette Motlovej Maziniovej:

- *Čoho sa báli tieto dve postavy? Aký je to strach? Čo hovorí tento strach?*

Spoločne prichádzame k zisteniu, že ide o dva typy strachu - strach osobný, ktorý sa prepája so spoločenským a vtedy je to najhoršie, pretože vtedy sa ľudia dokážu zachovať veľmi pozitívne alebo veľmi negatívne.

Reflexia (30 minút): V poslednej časti bloku sa zamýšľame nad tým, čo spôsobuje strach, keď je súčasťou spoločnosti, napríklad, ako je to v dnešnej dobe – pri dezinformáciách? Čo sa deje s ľuďmi? Žiaci si napíšu štyri pojmy – nenávisť – dezinformácia – manipulácia – strach. Ich úlohou je zistiť, v akom poradí fungujú tieto pojmy v spoločnosti. Žiakov necháme, nech pracujú v skupinách a spoločne zisťujú a riešia daný spoločenský problém. Po uplynutí stanoveného času si spoločne povieme, že sám strach nie je zlý, ale keď sa spojí veľa ľudí v strachu, ktorí majú zlé a ešte aj nepresné informácie, dokáže to spoločnosť posunúť veľmi zlým smerom k extrémizmu, nenávisti. Tieto štyri pojmy môžeme usporiadať v podstate rôznym smerom, vždy budú viesť k negatívnym javom v spoločnosti, no dôležité je si uvedomiť, akú veľkú úlohu v tomto zohráva jednotlivec a jeho prežívanie.

V závere skúsime spojiť jednotlivé zistenia o vlastnom prežívaní strachu, o tom, že strach je normálna reakcia človeka, ktorá je daná evolučne – strach hovorí oddávna o tom, že zažívame niečo nové, čo ešte nepoznáme a naše telo nám dáva signál, že máme bojovať alebo utekať, aby sme sa zachránili. Strach nás aktivizuje k činnosti, k prekonávaniu svojich limitov, ktoré si myslíme, že máme, ale ak sa zmení na spoločenský strach, môže ohroziť aj nás.

Na záver sa žiaci pokúsia samostatne zamyslieť nad otázkou:

- *Ako by som ja zabránil, aby môj osobný strach spúšťal nenávisť a rozširovanie dezinformácií v spoločnosti? Čo môžem pre to urobiť? Svoje myšlienky si zapíšu do reflexívnych denníkov.*

PRÍLOHA:

ZDROJ: <https://www.wvi.org/fearsanddreamscontinued/>

7. OSOBNÁ A SPOLOČENSKÁ ZODPOVEDNOSŤ

Cieľ: Žiaci si uvedomujú dôležitosť svojej vlastnej zodpovednosti – svojich rozhodnutí, ktoré vždy nesú následky, či už sú negatívne alebo pozitívne. Zároveň si uvedomujú, že každé ich vlastné rozhodnutie môže ovplyvniť ďalších a ďalších ľudí a spoločne vytvárame spoločenskú klímu a zodpovednosť spoločnosti sa odráža v zodpovednosti každého jednotlivca.

Odporúčané predmety: občianska náuka, etická výchova, triednictvo, slovenský jazyk, cudzie jazyky, dejepis, prierezová tematika – osobnostný a sociálny rozvoj)

Čas: Jeden vyučovací blok (90 minút)

Poznámka: V prípade potreby si môže učiteľ aktivity rozdeliť, prípadne upraviť podľa aktuálneho počtu žiakov v triede, individuálnych potrieb triedy a triednej klímy.

Vek: 13+

Počet žiakov: 5+

Pomôcky: Ukážky z literárno-historických diel Denník Anny Frank, Cigánka od Janette Motlovej Maziniovej, písacie potreby, emočné karty

Evokácia (20 minút): Na začiatku si porozmýšľame, ako vnímame zodpovednosť? Čo je to zodpovednosť? Cítia oni, že sú zodpovední? Potom do 4 rohov triedy položíme 4 citáty súvisiace so zodpovednosťou. Žiaci sa samostatne rozhodnú, do ktorého rohu pôjdu. Tam budú v skupine rozmýšľať nad výrokom a na tabuľu prídu potom zapísať dva pojmy, ktoré v nich rezonujú. Spoločne sa potom porozprávame, čo reálne znamená zodpovednosť a že je veľmi úzko prepojená so slobodou, láskou, s činmi, ale aj s históriou.

Výroky o zodpovednosti:

„Sloboda znamená zodpovednosť – preto sa jej väčšina ľudí bojí.“ *George Bernard Shaw*

„Pamätajte na úctu k sebe, úctu k druhým a zodpovednosť za vaše konanie.“ *Dalajláma*

„História nie je pohľad, ale zodpovednosť.“ *Ján Patočka*

„Kedykoľvek vyžadujeme od detí poslušnosť, učíme ich vlastne neprijímať zodpovednosť za svoje konanie.“ *Kopřivovci*

„Držte sa 3R:

- rešpektu voči sebe,
- rešpektu voči ostatným,
- zodpovednosti za všetky svoje činy.“ *Dalajláma*

Uvedomenie si významu – nové informácie (40 minút): Teraz prejdeme na aktivitu – cesta rozhodnutí. Po triede rozvešiame listy s obrázkami rôznych ľudí – podľa ich rozhodnutia sa bude odvíjať ich život. (Osobnosti na listoch – Anna Frank, Janette Motlová Maziniová, Dalajláma, Malala, Greta – miešame osobnosti zo súčasnosti a minulosti. Pridáme osobnosti aj z druhej strany, to znamená ľudí, ktorí sa netolerantne správali/správajú k druhým). Každá osobnosť má pri svojom mene a obrázku zaznačenú jednu veľmi zložitú udalosť zo svojho života. Úlohou žiakov je chodiť počas stanoveného času okolo daných listov a k minimálne 7 ľuďom zapísať, ako by sa mohol

prejaviť ich vlastný pocit zodpovednosti pri udalosti, ktorá sa im stala, to znamená, čo by mohlo ďalej následne nastať v ich životoch. Všetci žiaci zaznačujú svoje riešenia jednou farbou. Keď prejdeme toto prvé kolo, zoberieme si všetci inú farbu a teraz dopíšeme opäť k 7 postavám tentokrát nezodpovedné prejavy, ktoré by mohli nastať. (Žiaci dopíšu svoje názory k tým postavám, ku ktorým nezaznačili v prvom kole nič).

Reflexia (30 minút): Po oboch kolách si sadneme do kruhu a postupne si prejdeme listy a názory žiakov. Môžeme si vybrať niekoľko osobností alebo ak stihneme, môžeme si prejsť aj všetky. Ako by ich ich vlastná zodpovednosť alebo nezodpovednosť posunula ďalej v živote, čo by asi cítili? Na zemi máme rozložené aj emočné kartičky a ku každému listu – osobnosti môžeme priložiť aj emócie, ktoré by asi cítili. Čo sme zistili? Čo sme si uvedomili? Je zodpovednosť v živote dôležitá? Je zodpovednosť dôležitá v spoločnosti? Na záver si každý žiak urobí pohodlie a do reflexívneho denníka si napíše svoje meno a ako sa zodpovednosť môže prejaviť v jeho vlastnom živote, jeho prežívaní a správaní sa aj v spoločnosti a kedy sa prejavila v jeho živote naposledy.

Poznámka:

- Ako obmenu tejto aktivity môžeme použiť priložené štyri texty z Denníka Anny Frank a Cigánky od Janette Motlovej Maziniovej. Namiesto listov položíme do štyroch rohov triedy jeden text a každý žiak si bude môcť vybrať, s ktorým textom bude chcieť pracovať.
- K tejto téme sa dá veľmi dobre použiť aj rozhovor s Janette

<https://dennikn.sk/497929/janette-motlova-na-rodicovske-zdruzenia-nechodim-dcere-by-to-mohlo-ublizit/>

PRÍLOHA:

TEXT č. 1

Nechodievala som na kúpalisko. Ako tínedžerka áno, ale ako mamina už nie. Marek ma však už niekoľko letných dní lámal, aby som s ním na to naše mestské kúpalisko šla. Chápala som ho. Bolo leto, chcel sa okúpať. Pre jeho cukrovku a sladkú krv sme boli odkázaní len na kúpalisko. Na prírodnom jazere sme boli len raz – prišiel odtiaľ s takými pluzgiermi po štípancoch od komárov, že som sa o to viac nepokúsila. V ten letný deň ma nalomil a ja som sľúbila, že na kúpalisko pôjdeme.

Cesta tam bola veľmi náročná. Marek kráčal s nafúkaným kolesom okolo pása a celou cestou mlel: „Budú tam také deti ako ja? Bude tá voda studená alebo teplá? A keď tam skočím, tak sa tá voda nevyleje? A ako ma zachrániš, keď sa budem topiť? A zachrániš aj iné deti? A čo keď tam stratím inzulín? Už tam budeme? Nečakala som na nič iné, len aby sme tam už došli a on stíchol...no nedočkala som sa. Zastavila nás predavačka lístkov.

„Dva dospelé, jeden detský, poprosím.“

„Nóóó, nemôžem vás tam vpustiť.“

„Idete čistiť vodu? Tak my chvíľku počkáme, to nič.“

„Viete čo, idem zavolať vedúceho.“ Nerozumela som tomu, ale čo už. Možno je pani len zastupujúca a ide sa na niečo spýtať. Zakývala som Marekovi, ktorý stál s nosom zapichnutým medzi dvomi tyčami plota, ktorý lemoval kúpalisko, a zabávala som sa na jeho očiach rozšírených od vzrušenia.

„Otočte sa a choďte preč. Ja sem žiadnych Cigánov nevpuštam. A toho cigánskeho pankharta si vezmite tiež.“

Neverila som tomu, čo počujem. Zmohla som sa len na otázku, či máme nejakú lepru, keď nemôžeme ísť do bazénov.

„Povedal som vám, aby ste vypadli! Toto je moje kúpalisko, pustím si sem, koho chcem!“

Odišli sme. Marek nechápal, prečo sme tam nemohli ísť a ja som sa mu snažila vysvetliť, že ten bazén je ušov a on si neželá, aby sme tam boli. Nerozumel tomu. Ani sa nečudujem.

Cestou späť bol skutočne neobvykle mĺkvy. Keď prišiel domov a sadol si za stôl (ešte stále s kolesom okolo pása), podoprel si hlavičku a spýtal sa ma: „Maminka, ty si povedala tomu ušovi, že som rozbil tanierik a on ma tam preto nepustil, však?“

Bolo mi z toho ťažko. Vždy som mu vravela, že keď bude dobrý k iným, iní budú dobrí k nemu.

Teraz bol z toho zmätený a hľadal dôvod, pre ktorý mohol byť ten „UJO“ na neho nahnevaný a právom ho preto nepustil na kúpalisko.

Ten zážitok nás vzal. Bolo to prvýkrát, čo sa niečo podobné stalo nášmu dieťaťu. Keď sa predsudky Gadžov dotkli nás, prežuli sme to. No keď sa to dotklo môjho syna, mala som chuť niekoho zbiť a vytrhať mu vlasy. Dovtedy sme žili s takým alibistickým postojom, že všetko, čo sa deje okolo Cigánov v osadách, ide mimo nás. Že sa nás to netýka. My predsa žijeme poriadne, čisto, nekonfliktne. A očakávame, že ľudia to vidia a akceptujú.

Zdroj: Janette Motlová Maziniová – Cigánka, s. 147

TEXT č. 2

Ponorila som sa do bolestných spomienok....

Trávim hodinu pred zrkadlom. V hlave si opätovne premietam telefonický rozhovor s majiteľkou cestovky – vo francúzštine:

„Slečna Heráková? Akceptovali sme vašu prihlášku...Skvelý motivačný list...Vidieť, že máte rada Francúzsko. Mám pre vás ponuku. Môžete k nám nastúpiť, ak viete do troch dní vybaviť všetko potrebné a v pondelok nastúpiť na zájazd...že áno? Super, takže vás zajtra čakám, prídte hneď ráno – som v práci už od deviatej.“

Takmer som sa vtedy neudržala na nohách. Zo vzrušenia aj z obáv, či som sa nepustila do niečoho, na čo nemám. No pocit dokázať našim, že vzdelanie má zmysel a dá mi oveľa lepší život, ako majú oni, bol silnejší...

Na druhý deň som stála pred budovou, kde sídlila cestovka. O pár sekúnd už trpezlivo teta v informačnej búdke vysvetľujem, že ma čaká osobný pohovor. Ved' – nech si to overí. Teta sa nakoniec usmeje a hovorí: „Tak sa tam zlož. Dám im vedieť, že si tu.“

Sadám si vo vestibule na stoličku a obzerám si svoje budúce pracovné prostredie. Je 8. 40. Sledujem všetkých, ktorí prichádzajú. Samozrejme, každého naokolo poctivo pozdravím. Ved' čo ak niekto z nich je môj budúci šéf?

Po desiatej. Teta z informácií prichádza ku mne. Po vypočutí jej slov sa mi rúca celý svet. Nechápem...Ako mohli dnes už niekoho vybrať, keď som bola prvá? Ved' včera mi povedali, že si vybrali MŇA! Čo teraz poviem doma? Všetkým budem na smiech...“

Doteraz si pamätám mamkin výraz, keď mi vtedy povedala: „Kristínka, hovorila som ti to... Gadžovkou sa cez papiere nestaneš. Aj keď budeš lepšia ako oni.“

Zdroj: Janette Motlová Maziniová – Cigánka, s. 69 - 70

TEXT č. 3

Odstahujem sa! Ďaleko od Števa, ďaleko od svojej mamky, ďaleko od práce, ktorá ma už skoro vôbec nenapĺňa. A ďaleko od Cigánov, ktorí mi čoraz viac lezu na nervy...

Sama neviem, kedy to prišlo. Možno vtedy, keď som zistila, že „moje“ Cigánčatá veria viac rodičom a ich vymysleným fantáziám než mne. Že ten čas, ktorý im venujem, vlastne vôbec nemá zmysel. Že učiteľky moju autoritu pred cigánskymi rodičmi podrývajú a majú zvláštne potešenie z toho, ak ma niektorá z matiek príde akože zbiť alebo mi prinajmenšom vynadať. Akoby si vôbec neuvedomovali, že tým, ako štvú rodičov proti mne, vlastne ubližujú sebe.

Možno som sa rozhodla vtedy, keď ma mamka s krstňateľom čakávali na stanici v čase, keď som chodievala z práce z Bratislavy. Nedalo sa nevidieť, že celý deň boli o chlebe a čakali len na to, až večer prídem a v blízkom obchode kúpim aspoň niečo na varenie. Spočiatku, keď sa to stávalo tak raz za dva týždne, nebolo to také hrozné. No neskôr som ich pred vlakovou stanicou mávala takmer každý deň. Nakoniec som zistila, že z tých mojich nákupov mamka živí ešte ďalšie dve rodiny... Keď som jej to vyčítala, len na mňa pozrela s nemou výčitkou v očiach, ktorá hovorila za všetko: pracujem a mám plat. Oni plat nemajú. Keby mali, určite by dali aj oni mne, ak by som potrebovala.

A možno môj pohár trpezlivosti pretiekol vtedy, keď som v mojich dvoch deťoch čoraz viac videla črty našich Cigánov. Zľakla som sa.

Zabite ma, lynčujte ma, ale je to tak...

Zľakla som sa toho, že by moje deti mohli byť viac cigánske ako gadžovské, že sa zmieria s osudom a zabudnú na svoje sny.

A ja to nebudem mať možnosť zmeniť.

Naučia sa žiť len z jedného dňa na druhý. Nie preto, že by museli, lebo nemajú peniaze. To preto, že žiť pre dnešok je také bezstarostné a krásne, až z toho chodia zimomriavky po chrbte.

Dalibor ma podporil. Súhlasil so sťahovaním a prikývol, že to môže byť pre nás všetkých lepšie. Už niekoľko týždňov naznačoval, že sa nedokáže pozerieť na to, ako moje zarobené peniaze končia v cudzích tanieroch. Že neznesie pohľad na to, ako Marek robí rovnaké veci ako moja mamka. A že sa sám seba niekedy pýta, čo ho vlastne do toho je. Jeho posledný rozhovor, teda skôr monológ, hovoril za všetko.

„Janette, dnes som v robote pri lise skoro prišiel o prsty, lebo som premýšľal nad tým, že sa celý ten minulý život za tebou ťahá ako sopeľ. Čakal som, že splatíš dlhy z manželstva a budeme na nule. Kúpime si byt, deti budú chodiť do dobrej školy, raz do roka pôjdeme na dovolenku postupne budeme deťom odkladať peniaze na ich budúcnosť. A čo sa deje? Ešte nemáš jednu pôžičku ani splatenú a už hrozí exekúcia za ďalšiu, kde si bola ručiť. Takto sa z tých dlhov nevymotáš. Takýto vzor dávaš deťom? Toto si ich v minulosti učila? Že brať pôžičky je samozrejmosť? Celé to je také hrozné, že som si povedal, že sa už nebudem vôbec do ničoho starať.“ Uvedomila som si plnú váhu toho, čo hovorí. Videla som v očiach jeho smútok z nesplnených očakávaní, ktoré umocňoval fakt, že ani po troch rokoch spoločného života neboli jeho rodičia zmierení s tým, že ich syn žije s Cigánkou.

Zdroj: Janette Motlová Maziniová – Cigánka, s. 203

TEXT č. 4

PROSPEKT A SPRIEVODCA PO ZADNOM DVORE – naše pravidlá

(Špeciálna nadácia pre dočasný pobyt židov a ostatných)

OTVORENÉ PO CELÝ ROK.

- *Krásne, pokojné prostredie uprostred lesov v srdci Amsterdamu. V susedstve nijakí súkromní nájomníci. Dostanete sa k nám električkami 13 a 17, dojazd autom alebo na bicykli. V prípade, že vám nemecké úrady nepovolili používanie týchto dopravných prostriedkov, dostanete sa k nám aj pešo. Po celý čas máme k dispozícii zariadené aj nezariadené byty a izby podľa vášho želania aj so stravou.*

NÁJOMNÉ: zdarma

DIÉTA: beztuková

VLASNÁ ROZHLASOVÁ CENTRÁLA s priamym spojením na Londýn, New York, Tel Aviv. Zariadenie je všetkým nájomníkom k dispozícii od šiestej hodiny večer. Nemecké stanice možno počúvať len vtedy, keď vysielajú klasickú hudbu a podobne. Je prísne zakázané počúvať a rozširovať nemecké správy, bez ohľadu na to, odkiaľ sa vysielajú.

ODPOČINOK: od 10. 00 hod večer do 7. 30 ráno, v nedeľu do 10. 15 hod. Podľa potreby je odpočinok aj počas dňa, nariaďuje ho riaditeľstvo. Kvôli bezpečnosti treba odpočinok presne dodržiavať!!!

DOVOLENKY: predbežne žiadne nie sú, až do odvolania zákazu vychádzania.

POUŽÍVANIE REČI: v každý čas dňa žiadame hovoriť ticho. Povolené sú všetky kultúrne jazyky, pochopiteľne, okrem nemčiny.

ČÍTANIE A ODDYCH: zakazujú sa čítať nemecké knihy, s výnimkou vedeckých a klasických, všetky ostatné sú povolené.

TELOCVIK: každý deň

SPEV: ticho a výlučne po šiestej hodine večernej.

FILM: podľa dohovoru

VYUČOVANIE: písomné cvičenia z rýchlopisu raz do týždňa. Angličtina, francúzština, matematika a dejepis denne. Platby za vyučovanie v podobe doučovania, napríklad holandčiny.

STRAVOVANIE: raňajky: každý deň okrem nedele a sviatkov ráno o 9. hodine, v nedeľu a počas sviatkov okolo 11. 30 hod.

Obed: Niekedy trvá dlhšie. Podáva sa v čase od 13. 15 do 13. 45 hod.

Večera. Studená a/alebo teplá, čas podľa služby pri rozhlase.

KÚPANIE: v nedeľu od 9. hod. je kaďa k dispozícii všetkým obyvateľom domu. Kúpať sa možno podľa ľubovôle na WC, v kuchyni, v súkromnej kancelárii alebo prednej kancelárii.

Alkoholické nápoje: len na lekársky predpis.

Koniec.

Zdroj: Anna Frank – Denník Anny Frank, s. 201